

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 6 kron, za pol leta 3 krone in za četrt leta 1 krono 50 vin., — po pošti prejemane pa za celo leto 7 kron, za pol leta 3 krone 50 vin., za četrt leta 1 krona 80 vin. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 80 vin. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (insetate) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 16 vin., za dvakrat 24 vin., za trikrat 30 vin. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 1. junija 1900.

Politični oddelek.

Položaj v parlamentu in slovenski poslanci.

V zadnjih dnevih se po raznih listih kar pode najraznovrstnejša poročila o notranjem položaju. Bržčas so to večinoma kombinacije, a jedno stvar pričajo vender, da je namreč postala notranja kriza vsled češke obstrukcije akutna. V tem položaju je slovensko občinstvo že težko čakalo avtentičnega pojasnila o položaju oziroma o stališču slovenskih poslancev. Toda čakali so dolgo zaman. Zadnjo soboto se je naposled oglasil dr. Ferjančič ter na volilnem shodu v Kranju izpregovoril o vladajočih političnih razmerah, za kar mu bo občinstvo gotovo hvaležno.

Z ozirom na važnost položaja, in ker se nam zdi, da so pojasnila dr. Ferjančiča podala mnenje vsega kluba slovenskih, hrvatskih in maloruskih poslancev se nam zdi umestno, da podamo čitateljem važnejši del tega govora.

Po kratkem uvodu je nadaljeval dr. Ferjančič tako-le:

Dve leti in pol so zavirali parlamentarno delovanje Nemci, sedaj to vrše naši krvni bratje in zavezniki Čehi. Kaj je vzrok temu je obče znano, vender se hočem tega spominjati s kratkimi besedami, da kažem na zavrženost in preširnost nemške obstrukcije in na drugi strani na moralno opravičenost češke obstrukcije, čeprav jo moramo obžalovati z ozirom na nevarni položaj našega naroda.

Pri zadnjih volitvah so prišli Nemci v manjšino. Tega dosedaj niso bili vajeni v Avstriji in videč ta neugoden položaj so iskali sredstva, s katerim pričnejo boj proti večini. Ugodno sredstvo so jim bile precej v začetku nove legislativne dobe, izdane v Badenijeve jezikovne naredbe za Češko in Moravsko, čeprav so bile popolnoma pravične in so določale enakopravnost češkega in nemškega jezika in osobito to, da morajo državni

uradniki večji biti obeh deželnih jezikov. Kje naj je to bolj opravičeno, kakor na Češkem in na Moravskem, kjer so Čehi v večini in prebivajo v okrajih ali sami ali v znatnih manjšinah. Če ima stavek veljavo, da so uradniki zaradi ljudstva in ne narobe, in če se vpoštevata to, da se od nemških uradnikov po vsej Avstriji zahteva znanje nemščine, je ona določba jezikovnih naredb do cela opravičena. Vkljub temu so bile te naredbe ugodno sredstvo za naskok na ministerstvo in državnozborsko večino. Le to je levico zadrževala o parlamentarnem delovanju z obstrukcijo, in posrečilo se ji je vpopasti naredbe, čeravno jih je bil v nemškem smislu Gautsch predrugačil, in strmoglaviti Thunovo vlado, katera ni hotela odnehati od naredb.

Zgodil se je 17. oktobra l. l. brezpogojen preklic naredb. Ta dan ostane kritičen dan prve vrste v avstrijski zgodovini. Tega dne je kapitulirala država pred zločinskim nasilstvom manjšine, obstrukcija dobila je sankcijo parlamentarno dopustne in uspešne institucije, Čehi z vsemi svojimi zavezniki vred so doživeli ponižanje in to vkljub temu, da so bili zvesta opora vladam in državi v najtežavnejših časih. Razveljavljenje teh naredb obesil je pa še tajni ukaz Kindigerjev, kateri je brez potrebe odpravil notranji češki jezik v čeških okrajih, čeprav sam binokostni program nemški priznava ta jezik. To je bila devastacija, da bi noben nemški radikalec je ne mogel temeljiteje izvršiti.

Ni čuda, da so na ta čin Clary-jeve vlade odgovorili Čehi z obstrukcijo od svoje strani. Oni so strmoglavili Clary-ja in spodjedajo stališče Körberjevi vladi, o kateri sodim, da ima poštene namene in bi Čehom rada dala zadoščenje, če bi se ne bala, da s tem provzroči zopet nemško obstrukcijo. Nemci so 2½ leti zadrževali parlamentarno delovanje z nasilstvom in so dosegli zmago. Kdo more zameriti Čehom, kakor v prvi vrsti prizadetim, — in naj je še tak nasprotnik obstrukcije, — da ne dopuščajo, da bi se Nemci svoje tako nečuvno pridobljene zmage veselili in brez ugovora svoj plen uživali? Kam

bi tudi prišlo vse javno življenje, če bi se ne dalo primerne odgovora zmagonosni manjšini, ki na tak način diktira svojo voljo večini? Bila bi to za vselej kapitulacija večine pred manjšino, ki ni izbirčna v sredstvih in se ne plaši tudi najskrajnejših, da doseže svoj namen. V državi bi veljalo samo to, kar je taka manjšina voljna pripuščati.

Če se Čehom svetuje, da opuste obstrukcijo — in mi Slovenci sami jim tudi to svetujemo — moramo priznati, da imajo Čehi proti temu jako važne razloge, katere naj vračujejo vtis, ki žele trajnih normalnih razmer v parlamentu. Če se danes obstrukcija opusti, se pač dosežejočasni uspehi, vladi in državi privolile bi se najnujnejše stvari, a ko bi potem večina zahtevala, da se kaj stori, kar spada v njen program, koj bi nastopila manjšina z obstrukcijo in večina bi tako imela nalogo dovoljevati večkrat odijozne stvari, sicer bi se pa samo to zgodilo, kar bi hotela manjšina. Tega položaja tudi ne izpremeni načrt jezikovnega zakona, katerega je vlada predložila. Ne oziraje se na to, kakšen je ta načrt, se mora priznati, da bi tak ali boljši načrt, če bi se bil predložil tistikrat, ko so se naredbe razveljavile, vse drugače vplival, kakor sedaj, pod pogojem namreč, če bi se bili Nemci vzeli v obljubo, da ne obstruirajo proti jezikovnemu zakonu. Po svoji dolgotrajni obstrukciji so že bili tako vpehani, da bi se bili v to zavezali. Oni so pa brezpogojno zmagali in danes jih ni volja odpovedovati se skrajnih sredstev, če bi se poskušalo jezikovno vprašanje z večino vrediti tako, da bi jim ne ugajalo.

Ti zakoni pač niso taki, da bi jih mogli Čehi sprejeti. Nečem se spuščati v podrobno razpravo teh zakonov, omenim naj samo v obče, da bi ti zakoni potisnili češki jezik nazaj za sedanjo prakso. V Libercih se na pr. danes s Čehi češki razpravlja, v bodoče bi se to godilo samo s tolmači. Na Češkem naj bi smele v nemških okrajih vlagati češke vloge samo take stranke, ki niso nemščine zmožne in razpravljalo bi se s takimi strankami kakor pravim samo s predstavljalci. Advokat ali notar Čeh bi se ne smel toraj nikdar posluževati svojega jezika in kako naj kaka druga stranka izkaže, da ne zna nemški? Med takimi strankami in sodiščem posredujejo predstavljalci to je tolmači. Komur je v spominu neka razprava, ki se je vršila pred par meseci pri trgovskem sodišču v Trstu, kjer sta dva slovenska odvetnika tako predstavljanje ad absurdum spravila, ta mi pritrди, da je tako predstavljanje iz stvarnega stališča nemogoče. Nikdo ni zmožen točno in zanesljivo kurentno predstavljati, kar stranke v drugem jeziku govorijo. Za točno prestavo je treba miru, časa in premisleka. Pa ne glede na stvarno nemogočnost, kako naj se Čehi puste v lastni domovini, v kateri je bila pred časi češčina jedini uradni jezik, tako degradirati v tujce, da ne rečem helote? in kako je moč od njih zahtevati, da sprejmejo določilo, da se smejo posluževati svojega jezika, še-le, ko izkažejo, da ne znajo nemški!? To so nespremenljive določbe jezikovnih načrtov, a če bi jih hotela spremeniti večina, odgovorila

bi na to nemška manjšina z obstrukcijo in tako ni moč parlamentarno dognati pravičnega jezikovnega zakona, dokler se ne zatre za vselej vsaka obstrukcija. Zato pa Čehi zahtevajo, naj se jim v naprej pripozna notranji jezik, dobro vedoč, da če ga z obstrukcijo ne izsilijo, ga zakonitim potom, dokler vladajo take razmere, ne dobe.

Te in druge razloge imajo Čehi za svojo obstrukcijo in vender želimo in jim svetujemo, da bi jo vsaj začasno opustili. V to nas pa sili naš lastni kritični položaj. Kam pelje obstrukcija? Najprej k vporabi § 14. To pa ne gre več dolgo in to zato ne, ker z § 14 se ne dobi denarja, katerega država krvavo potrebuje, ker prihranki prejšnjih let so pošli, in če je država nakazana samo na redne dohodke, lahko pride vsaki dan v finančne stiske. Tudi ni moč misliti v tem položaju na nikake investicije, bodisi večje ali manjše recimo neizogibno potrebne železnice ali kar posebno moje volilce zanima, poddržavljenje pošt, zgradba sodnih poslopij itd. Denar se dobi samo z absolutizmom to je z zistiranjem ustave in moje mnenje je, da plovemo proti njemu, če se ne posreči obstrukcije, naj je češka ali nemška, trajno ustavi.

Vladanja s § 14 in še bolj absolutizma se imamo pa mi nekoliko bolj bati, kakor Čehi. Vsa važna mesta so zastavljena z našimi nasprotniki in ob vsaki odgoditvi državnega zbora občutimo njih pest. Parlament je edini kraj, kjer nam je moč zastopati svoje težnje, v deželnih zborih izven kranjskega smo ob besedo. Nam je torej močno ležeče na tem, da pridemo zopet do normalnih parlamentarnih razmer. Želimo teh razmer zaradi uredbe jezikovnih razmer pri nas samih. Res, da se s sedanjimi predlogami vreja to vprašanje samo za Češko in Moravsko. A to, kako se vredi tam, je za nas velikega pomena, ker, kar se tam prizna manjšinam, moralo se bode priznati manjšinam tudi pri nas. In tudi to je velikega pomena za nas, da se poskuša to vprašanje rešiti v državnem zboru. Obžalujemo, da Čehi tako strogo reklamirajo uredbo jezikovnega vprašanja za deželne zbore. Državni zbor je predložen, dosti se da oddati deželnim zborom, a če se odda le-tim jezikovno vprašanje, je to naravnost vprašanja našega narodnega obstanka. Kdo naj prisili naše deželne zbore, da sklepajo jezikovne zakone v obče in da bi bili pravični? Glede tega nam je kakor ugoden pojav bilježiti to, da so Poljaki, ki istotako zahtevajo kompetenco deželnega zbora, to strogo stališče opustili. Vse to in veliko železnično vprašanje, s katerim je vlada stopila pred zbornico, — o tem še pozneje nekoliko besed — nam vzbuja želja, da bi prenehala obstrukcija. To je naše slovensko stališče. Vrh tega pa ne moremo prezirati tudi splošnega stališča.

Nemški šovinizem je prikipel do vrhunca. Pri nas je zmagovit, vrši se mu vse v prilog tudi izven Avstrije. Vprašati se moramo, ali kaže pod takimi razmerami tirati stvar do skrajnosti in ali bi ne kazalo za sedaj zbirati svoje moči, da ohranimo, kar imamo, in da ne postavimo še tega v nevarnost. Sedaj gotovo ni čas ugoden za pridobivanje in to velja za Čeha tako, kakor

za nas. Kakšen veter bi pihal pod absolutizmom, kateremu, kakor sem že omenil, se bližamo, če obstrukcije ne prenehajo, to naj premislimo in pridemo gotovo do prepričanja, da imamo vsi mnogo zgubiti.

Iz teh pomislekov želimo, da obstrukcija preneha, da ne pride parlamentarizem v nevarnost, toda več kakor želje ne moremo in nočemo izraziti nasproti Čehom, mi jim moramo prepustiti, da sami odločijo. Udeležujemo se ne obstrukcije in Čehi tudi tega od nas ne zahtevajo in ne pričakujejo. Drugače bi bilo, če bi se hotela Čehom sila delati, čeprav mislimo, da vsaka sila bi bila zaman. Obstrukcijo se potlači s silo za eden, dva dni, tretji dan že zopet ostane in kaj je potem pridobljeno? To je naše stališče glede češke obstrukcije, kakor se je določilo v naši parlamentarni zvezi.

Tako se glase politična izvajanja, ki jih je podal svojim volilcem dr. Ferjančič, in ki potrjujejo, da smo v „Novicah“ doslej prav tolmačili, politične pojave v naši državni polovici.

Politični pregled.

Položaj gotovo še nikdar ni bil tako zamotan, kakor je sedaj. Čehi so izjavili, da ne odnehajo od obstrukcije, dokler se jim ne da zadoščenje za preklic jezikovnih naredb, pokazali pa so svojo miroljubnost v tem, da so stavili Nemcem nove propozicije. Toda Nemci nečejo tega, ker sploh nečejo uprave, vsled katere bi oživela desnica. Vlada se na svojo roko ne upa ugoditi češkim zahtevam, ter bi rada vsaj Poljake in katoliške Nemce pridobila za boj zoper obstrukcijo, ki pa se na noben način ne posreči. Sam Körber ne ve, kaj se zgodi, za kaj se odloči ali za razpust, ali za aktiva. Körber in Rezek sta bila v torek pri cesarju in tam je pač bila izrečena odločilna beseda. Morda se državni zbor niti 6. t. m. več ne snide.

Kriza v ministrstvu. — Razni listi poročajo, da odstopita v kratkem dva ministra oziroma samo jeden, toda ime se ne imenuje nobeno.

Delegaciji sta imeli v sredo zadnjo sejo. Odobreni so bili seveda vsi proračuni. Pri razpravi o proračunu ministrstva zunanji del se je vnela velika debata, v kateri so zlasti Čehi odločno nastopili zoper trozvezo in zoper ministra grofa Goluchowskega.

Kallay in Szell. — Skupni finančni minister Kallay se je madjarskim veljakom silno zameril. Szell je naravnost začel vojno proti Kallayu, ker baje v Bosni ne zastopa desti dobro madjarskih koristi.

Kvotna pogajanja v Budimpešti so dognana in večina članov kvotne deputacije je zopet sprejela lanski kompromisni predlog, ki dobiva kvotno razmerje 34,4—65,6. Nič ni pomagalo, da so štirje člani avstrijske kvotne deputacije: Povše, Fort, Kaiser in Zedwitz kazali na krivice, ki izvirajo za Avstrijo iz tega razmerja, in zahtevali, naj se vzame za podlago število prebivalstva in naj se na podlagi tega določi vsaj razmerje 35,65. Ostali so v manjšini s svojimi predlogi in predlog odseka sedmorice je obveljal z 8 proti 4 glasovom. Dva člana sta opravičila svojo odsotnost. Prodrli so sicer predlogi večine, naj se naroči vladi, da pravočasno stopi v dogovor z ogarsko vlado, da se doseže sporazumljenje glede pravičnejše podlage in izračunanje kvoto, toda ti nasveti ostanejo bržkone samo želje, na katere se nihče ne bode oziral. Ogri namreč računajo na nezdrave odnose v avstrijskem parlamentu in kujejo iz njih za-sé kapital.

Dr. Plener o carinski zvezi z Nemčijo. — V budgetnem odseku avstrijske delegacije sprožena misel o carinski zvezi med Avstrijo in Nemčijo je dala povod, da se v obeh državah temeljito pečajo s tem vprašanjem. V ta razgovor je po poročilu nekega berlinskega lista posegel tudi predsednik avstrijskega najvišjega računskega dvora dr. Plener, ki pravi o tej zadevi med drugim tudi to-le: Malo nade je, da bi se uresničila ta zveza. Gotovo se odobri trgovinska pogodba, ki poteče v treh letih. O tem ni nikakega dvoma, kajti ne moremo si misliti, da bi bila naša monarhija intimen zaveznik Nemčije, med tem pa bi bila z njo tarifno vojsko. Na drugi strani pa je pot od trgovinske pogodbe do carinske zveze zelo dolga. Že pri sklepanju zadnje trgovinske pogodbe se je pojavila mogočna opozicija med nemškimi agrarci, ki bodo po mojem mnenju še z večjo silo upirali obnovitvi te pogodbe po preteku treh let. In kakor v Nemčiji, bi menim tudi v Avstriji ne pozdravljali carinske zveze. Avstrijska industrija, na čelu jej češka industrija, uvidi v tej zvezi nevarnost. Carinska zveza z Nemčijo zdi se toraj danes naravnost nemogoča. — Torej že ozirom na avstrijsko industrijo ne kaže sklepati zveze z rajhom, kaj pa še z ozirom na avstrijsko notranjo politiko in večino slovanskega prebivalstva.

Srbija. — Iz Srbije čuti je čedalje vznemirljivejših vesti. Ministerstvo Gjorgjevič se ne more dolgo držati, da si to srbski vladni krogi vedno zanikajo. Resnično je, da Milan še vedno gospodari mesto svojega sina in da ta izdajica lastnega naroda hoče imeti še upogljivejšo marijoneto, kakor je dr. Vladan Gjorgjevič. Zato se utegne v kratkem zgoditi, da pride na krmilo nekdanji regent Belimarkovič, ako ne prodere kralj Aleksander z Avakumovičem, nekdanjim liberalnim ministrom. Gotovo pa zmaga Milan nad svojim sinom. Čuje se tudi, da je Gjorgjevič radi tega postal nemogoč, ker se je že večkrat spozabil proti — Rusiji. Aleksander in prav skrivaj tudi Milan pa želi zblížanja z Rusijo prej ko prej. O tej nameri je nedavno tudi spregovoril ruski poslanik na avstrijskem dvoru grof Kapnist, kateri je pa pri imenovanju Milanovega imena pri ruskem carju prišel skoro v nemilost. Car mu je baje zaklical: „Ako mi to ime (Milanovo) še enkrat izpregovorite pred menoj, grof, ste ob službo!“ V Stari Srbiji se pojavljajo čedalje nevarnejši nastopi od strani Arnavtov. Noben kristjan ondi ni več varen življenja; zlasti napadajo ti divjaki konzule vnanjih vlasti, kar se je zgodilo na avstrijskem, ruskem in tudi na srbskem konzularnem uradniku. Srbska vlada se pritožuje pri turški, a ta jej niti odgovora ne da. — Vse te reči pa ščuje nemška politika, ki hoče na Vzhodu nekaj zdražiti proti Rusiji.

Bursko odposlanstvo v Ameriki. Burski odposlanci so srečno dospeli na severna ameriška tla in bili v Novem Jorku navdušeno sprejeti. Za njih vsprejem se je sestavil poseben odbor, ki bode poskrbel, da bode deputacija sprejeta na merodajnem mestu in se jim izpolni želja, ki jih je dovedla v Ameriko. Že večkrat se je pokazalo, da je ameriško prebivalstvo po veliki večini vneto za bursko stvar in da bode, kakor stvari sedaj stojijo, podrl pri prihodnjih volitvah za predsednika le oni kandidat, ki simpatizuje z zatiranim prebivalstvom južno-afriških republik. V poslanski in senatski zbornici imajo te vrste politiki večino in je toraj umevno, da so bili odposlanci pri dohodu na ameriška tla vse drugače sprejeti, kakor pri sorodnih jim Nemcih, kjer oficijelni krogi ničesar niso hoteli čuti o njih dohodu na evropska tla. Seveda je tudi v severo-ameriških oficijelnih krogih precej mrzlot nasproti burski deputaciji, ker se Mac Kinley kolikor toliko boji oholih Angležev, vendar se pa ne upa te mrzlotte kazati javno, dobro vedoč, da je njegova predsedniška čast odvisna od Amerikanov in ne od Angležev. Vsled tega je tudi sklenil ministerski svet, da vsprejme bursko deputacijo kakor druge diplomate in sprejme od nje poverilna pisma, ako jih nosi seboj. Meni pa, da mu bode pri tem zelo olajšano postoj-